

НЕБЛАГОДАРНОСТТА В НАУКАТА (ОПИТ ЗА ЕСЕ)

Д. КЛИСУРСКИ

Резюме. Това е есе, предложено за публикуване от проф. Димитър Клисурски, действителен член на Българската академия на науките. Темата на есето е „Неблагодарността в науката“ – едно явление от значение за научната атмосфера в научните колективи. Есето е принос към психологията на научната общност.

Keywords: psychology, scientific community, scientific activity

Акад. проф. дхн Димитър Клисурски

Нямам кой знае какви оплаквания в личен план. Попадам съм и аз на неблагодарници, но те не успяха да объркат нито кариерата ми, нито личния ми живот. По-скоро търся обяснение на това ежедневно явление и формите на неговото проявление сред учените.

Привидна неблагодарност

За разлика от политическата, научната кариера не се изгражда нито за ден, нито за седмица, а в продължение на десетки години. За сметка на това, като правило, тя е по-сигурна, а често и по-спокойна. По-малко или повече тя носи удовлетворението от една творческа дейност, макар и оскъдно възнаградена.

Най-вече в областта на експерименталните науки младият учен започва кариерата си под научно ръководство. Както шеговито се изразяваше мой колега – най-напред работи за другите, след това за себе си и след това другите работят за него. Научното ръководство като че ли е с три разновидности. Най-добрият случай е когато научният или административният ръководител насочва младия си колега към интересна или перспективна научна област и към модерни експериментални методи. Дава му свобода и той да предлага идеи и решения, грижи се за специализацията му в чужбина, за участието му в конгреси и т.н. Този вариант е чудесен, ако не се изроди в постоянно опекуство. Вторият приемлив вариант за младия учен е той да има свободата сам да си избира проблема и да търси решения и съавтори или поне да не му се пречи. Или както се казва „делото на давещите се – в ръцете на самите давещи се“. Доста често така постъпват със своите докторанти мастити учени в чужбина. Презумцията е, че ако младият учен е търсеща и творческа личност, той ще успее да достигне до спасителния бряг – ще добие самоувереност и самостоятелност. Най-лошият вариант е научното опекуство. С постоянни забележки: „прави

това“, „не прави онова“, се скована творческата инициатива на младия учен и той става послушен изпълнител. Още по-лошо е, когато такъв ръководител упорито налага своята демодирана тематика и своя архаичен начин на работа или измисля нереални или неосъществими задачи.

И при трите форми на ръководство, и когато ръководителят с нищо не е помогнал или дори е пречел, той почти неизменно ще попадне в авторския колектив. Дори се настанява на първо място сред авторите на научния труд (един по-нов вариант на средновековното „право на Сеньора“).

С годините младият учен възмажава, добива увереност и започва да търси самостоятелна изява. Появи ли се, обаче, първата му самостоятелна работа, много ръководители я възприемат като акт на лична обида, предателство и като въпиюща неблагодарност. Такива ръководители отдавна са забравили как и те някога неистово са искали да бъдат самостоятелни. В случая не може да се говори за каквато и да е неблагодарност. Такъв е естественият ход на нещата. Истинският ръководител трябва да се гордее, че е създал самостоятелни личности.

Взаимна неблагодарност

При експерименталните науки научните трудове често са колективно дело. Те не са недвижим имот, че да се поделят на „идеални части“. Случва се, обаче, съавторите взаимно да злословят. Оня, който е дал идеята, смята, че при добра идея опитите са проста работа. Експериментаторът от своя страна непрекъснато мърмори, че всеки може да хвърля идеи във въздуха. Така двете страни не съзнават, че и едното и другото си има цена е само тяхното съчетание е дало резултат.

Шок от секнало благодаяние

Ще посоча един пример. Под натиска на роднини мой колега склони да покровителства не дотам блестящ млад учен. Помогна му да стане асистент, да бъде избран за доцент. Адвокатства при защитата на дисертацията му. Но, както гласи поговорката: „апетитът идва с яденето“. Новоизбраният доцент реши да става директор, т.е. ръководител на благотетеля си. Но този път „удари на камък“. И преди покровителят съзнаваше, че постъпва малко глупаво. Но този път приложи смело максимата на Бисмарк: „глупостта е дар от Бога, но с този Бици дар не бива да се злоупотребява“.

Протежето се почувства подло предадено и изоставено и прежната благодарност се изпари напълно. Добре, че у нас такива случаи на пристрастна подкрепа и ходотайство е „изключено да се случат“.

Благодарността бързо остарява

В тази латинска максима има много истина. Ако се замислим, дарбата да забравяме е не по-малко ценна от дарбата да помним. Но заедно със здравословната забрава на лошите неща, често забравяме и добрите. В момента, когато се оказват помощ и подкрепа, те изглеждат огромни и неоценими. С течение на времето, обаче, контурите се размиват. Завладява ни мисълта, че не ни е помогнато кой знае колко, че на благотетеля нищо не му е коствало, че и сами сме могли да се справим. Не е естествено да виждаме нещата в т.н. „византийска перспектива“, при която по-отдалечените предмети се изобразяват уголемени. Отлагаме, макар и само с добри думи, да изразим своята признателност, докато времето я превърне в съвсем закъсняла и загубила актуалност. Комай всеки от нас може да си припомни такъв случай.

Изразждане на благодарността в неприязън

Понякога, търсейки подкрепа, сме в унизителната роля на молители. Стига се и до още по-унизителната роля на ласкатели. След като обаче постигнем своето, се изправяме в цял ръст и вдигаме гордо глава. Започваме ден след ден да се убеждаваме, че всичко сме постигнали само с личните си качества и заслуги. Става ни все по-неприятно да се срещаме с онзи, пред когото доскоро сме се кланяли. Става ни неприятен и той самият. Удаде ли ни се случай ни обзема желание да накараме нашия благодетел сега пък той да ни се кланя. Сега пък ние да го унижим. Още повече намразваме благодетеля си, ако не можем да го стигнем и надминем след нашия успех. Мечтата на не едно протеже е да стане началник на своя бивш началник. Е, това поведение не е етично, но е напълно реалистично.

Не бих искал да налагам заключенията си от своя личен опит, но все пак ще ги споделя. Те са: (а) оправдавам застъпничеството само за оня, който е онеправдан; (б) да помогнем на някого е приятно и благородно – това създава самочувствие за собствена мощ и възможности; трябва, обаче, да се мисли за възможни лоши последствия за другите, а понякога и теб самия.

Животът е непрестанна битка. Оня пасаж от книгите, в който пише, че като се срещнали на бойното поле английските и френските войници взаимно се подканяли: „Господа, стреляйте вие първи !“, е само развеселяваща измислица.

INGRATITUDE IN SCIENCE: AN ESSAY

Abstract. This essay is offered for publication by prof. Dimiter Klissurski, actual member of the Bulgarian Academy of Sciences. The theme

of the essay is "ingratitude in science" - a phenomenon of importance to the scientific research community atmosphere. The essay is a contribution to the psychology of scientists.

✉ Professor Dimiter Klissurski
23, Dospat Str.
1463 Sofia, BULGARIA

© 2015 BJSEP: Author

